

МАКЕДОНСКИ ЗЕЛЕН ЦЕНТАР

ОДРЖЛИВИОТ РАЗВОЈ И ЗАШТИТАТА НА ЖИВОТНАТА СРЕДИНА

НИЗ ДОКУМЕНТИТЕ НА ОБЕДИНЕТИТЕ НАЦИИ

Март 2008, Скопје

ОДРЖЛИВИОТ РАЗВОЈ И ЗАШТИТАТА НА ЖИВОТНАТА СРЕДИНА НИЗ ДОКУМЕНТИТЕ НА ОБЕДИНЕТИТЕ НАЦИИ

Информативен материјал

Подготвила: Марија Јанковска

Одговорно лице:

Методија Саздов – Претседател на МЗЦ

Македонски Зелен Центар

Адреса: Ул. Водњанска 35/12 1000 Скопје

www.zeleni.org.mk

zeleni@zeleni.org.mk

Тел./Факс: + 389 2 3109 373

Проектен тим:

Столе Георгиев – Координатор на проектот

Александра Каракашова – Помошник на проектот

Марија Јанковска - Соработник

British Embassy
Skopje

Овој документ е изготвен во рамките на проектот "Формирање на зелена лоби група во Македонскиот Парламент" со поддршка од Британската амбасада. Наведените мислења во оваа публикација се мислења на авторите и не ги одразуваат секогаш мислењата и ставовите на Британската Амбасада.

The British Embassy in Skopje supported the preparation of this document. However, the content of this publication does not necessarily reflect the position or the opinions of the British Embassy.

СОДРЖИНА

<u>ВОВЕД</u>	4
<u>АГЕНДА 21</u>	5
<u>РАМКОВНАТА КОНВЕНЦИЈА ЗА КЛИМАТСКИ ПРОМЕНИ</u>	5
<u>ПРОТОКОЛ ОД КЈОТО</u>	6
<u>КОНВЕНЦИЈА ЗА БИОЛОШКА РАЗНОВИДНОСТ</u>	8
<u>КОНВЕНЦИЈА ЗА БОРБА ПРОТИВ ОПУСТИНУВАЊЕТО ВО ЗЕМЈИТЕ</u>	9
<u>ЦЕЛИ ЗА МИЛЕНИУМСКИ РАЗВОЈ НА ОБЕДИНЕТИТЕ НАЦИИ</u>	9
Намалување на шумските фондови (DEFORESTATION)	10
Намалување на биодиверзитетот	10
Глобално Затоплување	11
Осиромашување на озонскиот слој	11

ВОВЕД

Согледувањето на проблемите поврзани со загадувањето на животната средина започнало да се воочува уште во 70тите години од минатиот век. Како резултат на тоа во 1972 година во Стокхолм е одржана Конференцијата на Обединетите нации за човековата животна средина (United Nations Conference on the Human Environment), од каде како резултат произлегла Програмата на Обединетите Нации за животна средина (UNEP). Следна голема конференција на Обединетите Нации посветена на животната средина и одржливиот развој е Конференцијата за животна средина и развој (United Nations Conference on Environment and Development –UNCED), одржана во Рио де Жанеиро од 3 до 14 јуни 1992 година, позната уште како и Самит за планетата Земја. Од оваа конференција се произлезени три главни договори: Агенда 21, Декларацијата од Рио за животна средина и развој, во која се опфатени 27 начела кои ги одредуваат правата и обврските на државите во нивните настојувања за развој и благосостојба на човекот и Изјавата за принципите за одржливо управување со шумите. Исто така, за потпишување беа отворени Рамковната Конвенција за климатски промени на Обединетите Нации и Конвенцијата за биолошка разновидност, а започнаа и преговори за Конвенцијата за борба против опустинувањето. На Самитот во Рио беше одлучено да се воспостави Комисијата за одржлив развој при Обединетите Нации. Самитот одржан во Рио претставува пресвртница во историјата по прашањата поврзани со заштитата на животната средина и одржливиот развој, меѓутоа исто така претставува пресвртница и во глобалните демократски процеси. На Самитот во Рио покрај високите претставници на 179 влади, присуствуваа и 100-тина претставници на Обединетите нации, на локалните власти, деловни, научни, невладини и други организации. За прв пат на овој Самит се согледа важноста од вклучувањето на целокупната јавност при донесување на одлуки и решенија поврзани со животната средина и одржливиот развој. Во рамките на декларацијата од Рио беше донесен и Принципот 10 со кој се дефинира правото на јавноста за пристап до информации поврзани со животната средина, правото за учество на јавноста при донесување на одлуки поврзани со животната средина и правото за пристап до правда. Принципот 10, односно Партнерството за Принципот 10, претставува основа за донесување на Архуската Конвенција, донесена 1998 година на четвртата министерска конференција, „Животна средина за Европа“, одржана во Архус, Данска, под покровителство на Економската комисија за Европа при Обединетите Нации.

Агенда 21

Текстот на Агендата 21 беше усвоен на самитот во Рио 1992 година. Агенда 21 ги разгледува прашањата за одржлив развој на глобално, национално, регионално и локално ниво. Агенда 21 опфаќа четири секции, и тоа:

Секција 1: Социјални и економски димензии, која во себе ги вклучува борбата со сиромаштијата, промена на навиките на потрошувачите, демографската динамика, промоција на здравјето, промоција на одржливи човекови населби и вклучување на животната средина и развојот во донесувањето на одлуките;

Секција 2: Зачувување и управување на ресурсите, која ги дефинира одржливото управување со почвата, одржливо земјоделство и рурален развој, спречување на процесот на изумирање на шумите, одржлив развој на планините, управување со разни видови на отпад, заштита на водите, зачувување на биолошката разновидност, спречување на опустинувањето, управување со биотехнологијата;

Секција 3: Зајакнување на улогата на социјалните групи, вклучувајќи ја улогата на децата и младите, невладините организации, жените, локалните власти, бизнис секторот и работниците;

Секција 4: Начини на имплементација, вклучувајќи ја науката, развојот на технологии, образованието, меѓународните институции и механизми и механизмите за финансирање.

Планот за целосна имплементација на Агенда 21 е содржан во Планот за имплементација од Јоханезбург, донесен за време на светскиот самит за одржлив развој во 2002 година во Јоханезбург.

Рамковната Конвенција за климатски промени

Конвенцијата започна да се потпишува на 4 јуни 1992 година на самитот одржан во Рио де Жанеиро, на самитот за планетата Земја, конференција организирана од Обединетите Нации за животна средина и развој. Влезе во сила на 21 март 1994 година. Во Македонија е ратификувана со Закон за ратификација на 4ти декември 1997 година "Сл. весник на РМ" бр. 61/97, а стапи на сила на 28 април 1998 година. Конвенцијата дава сеопфатна рамка за напорите кои владите во светот треба да ги вложат за намалување на причините кои ги предизвикуваат климатските промени, односно стабилизирање на гасовите кои го предизвикуваат ефектот

на стаклена градина. Конвенцијата е ратификувана од 191 земја во светот.

Според Конвенцијата Владите треба да:

- собираат и ги споделуваат информациите за емисиите на гасови на стаклена градина, националните политики и планови за имплементирање на конвенцијата;
- воспоставуваат национални стратегии за намалување на емисиите на гасовите на стаклена градина и за прилагодување кон очекуваните влијанија, вклучувајќи го и давањето на финансиска и технолошка поддршка на земјите во развој;
- обезбедуваат поддршка во подготовките за прилагодување кон влијанијата од климатските промени.
-

Протокол од Кјото

Кон Конвенцијата за климатски промени, донесен е **Протоколот од Кјото** на 11 декември 1997 година во Кјото, Јапонија. Македонија го ратификува Кјото Протоколот на 18 ноември 2004 година, а во сила стапи на 16 февруари 2005 година. Земјите кои го имаат ратификувано Протоколот се обврзуваат да ги намалат емисиите на јаглероден диоксид и на останатите пет гасови кои предизвикуваат ефект на стаклена градина кои Протоколот ги опфаќа (метан, диазот оксид, хидрофлуоро јаглеводородите, перфлуоројаглеводородите и сулфур хексафлуоридот).

Според Протоколот, земјите потписнички се поделени во две категории: земји во *Анекс I* – земји кои треба да го намалат испуштањето на гасови на стаклена градина процентуално различно за секоја земја; и земји кои не припаѓаат во *Анекс I*, односно кои не се обврзани на намалување на емисиите, но преку механизмот на чист развој се поттикнуваат за воведување на чисти технологии кои испуштаат помали количества на гасови на стаклена градина и придонесуваат за одржливиот развој на овие земји. Македонија е земја која не припаѓа во земјите од *Анекс I*. Покрај механизмот за чист развој, во протоколот од Кјото се опфатени и механизмот за заедничка имплементација и трговијата со емисии, но кон овие механизми имаат пристап само земјите од *Анексот I*.

Климатските промени претставуваат најголемиот глобален проблем на денешницата. Долго време се дебатираше дали промената на климата е предизвикана од антропогеното влијание, меѓутоа повеќе нема сомнение дека човекот е главниот причинител за климатските промени. Тоа се потврдува и во последен извештај на Меѓувладината комисија за климатски промени (IPCC – Intergovernmental Panel on Climate Change). Меѓувладината комисија за климатски промени е формирана во 1988 година од страна на

Светската Метеоролошка Организација и Програмата за животна средина при Обединетите Нации- УНЕП. На секои неколку години оваа група изготвува нов извештај за состојбите со климатските промени, врз база на веќе постоечките податоци за научните, техничките и социоекономските аспекти на промените на климата. Според последниот, 4ти извештај на Меѓувладината Комисија, температурата во последните 100 години е зголемена за $0,74^{\circ}\text{C}$, најмногу во последните 50 години, а во овој век се очекува зголемување на просечната температура за 3°C . Колку за илустрација разликата помеѓу сегашната просечна температура и просечната температурата на последното ледено доба изнесува 5°C , од што може да се заклучи колкави последици би имало зголемувањето на температурата во овој век. Влијанијата кои може да се очекуваат од овие сценарија се зголемување на нивото на светското море, промена на годишните времиња и екстремни временски прилики, како што се големи бури и поплави во едни краишта на планетата и екстремни суши во други. Климатските промени ќе ги ограничат и онака загрозените ресурси на питка вода, а исто така ќе биде загрозен и дивниот свет и целокупната биолошка разновидност. Климатските промени претставуваат најголема закана за земјите во развој, кои поради сиромаштијата која владее во нив најмалку можат да одговорат на последиците од глобалното затоплување.

Поради тоа потребно е превземање на мерки за адаптација и намалување на причините кои ги предизвикуваат климатските промени, т.е. намалување на испуштање на гасовите на стаклена градина.

Според последниот извештај на Меѓувладиниот панел, најголемо зголемување на емисиите на гасови на стаклена градина е во енергетскиот сектор, од снабдувањето и искористувањето на енергијата, вклучувајќи го тука и транспортот.

Според Меѓувладиниот панел има голем потенцијал за ублажување на климатските промени, вклучувајќи ја употребата на чисти технологии и подобрувањето на енергетската ефикасност кај крајните корисници. Превземањето на навремени мерки за ублажување на овие промени, ќе чини многу помалку отколку справувањето со последиците на глобалното затоплување. Владите користат голем број на политики и мерки за да му пријдат на проблемот со глобалното затоплување. Тука се опфатени регулативи и стандарди, такси, субвенции, финансиски повластици, како и истражувачки и развојни програми и инструменти за информирање. Овие политики можат да донесат ситуации на дупла добивка¹, како што се технолошките иновации, реформа во даночниот систем,

---

¹ win-win situations

зголемено вработување, подобрена енергетска стабилност и добробит по здравјето на луѓето поради намаленото загадување. Еден од најевтините начини за намалување на емисиите е штедење на енергијата во зградите и штедење на горивото во возилата, примена на јавен транспорт и транспорт којшто не користи гориво, како и преминувањето кон енергетски извори кои испуштаат помали количества на јаглероден диоксид, како што се природниот гас и обновливите видови на енергија. Според извештајот, најголем потенцијал за намалување на емисиите од индустријата имаат челичната и цементната индустрија, и индустријата за пулпа и хартија. Ублажувањето на климатските промени е составен дел на одржливиот развој, бидејќи одржливиот развој во себе го вклучува намалувањето на емисиите на гасови на стакелна градина.

Конвенција за биолошка разновидност

Оваа Конвенција во Македонија е ратификувана со Закон за ратификација ("Сл.Весник на РМ" 54/97), а стапена е во сила во 1998 година. Оваа Конвенција за прв пат во меѓународното право ја дефинира заштитата на биолошката разновидност како заедничка обврска на целото човешто. Таа ги покрива сите еко-системи, видови и генетски ресурси и ги поврзува традиционалните напори за заштита со економските цели од одржливото искористување на биолошките ресурси и ги поставува принципите за фер и еднакво споделување на придобивките од искористувањето на генетските ресурси. Исто така, преку Картагенскиот протокол за биосигурност произлезен од оваа конвенција се опфаќа полето на биотехнологијата, вклучувајќи ги прашањата за технолошки развој и трансфер на технологии, споделување на придобивките и прашањата поврзани со биосигурноста. Конвенцијата ги потсетува донесувачите на одлуки дека природните ресурси не се безгранични и дека треба да се употребуваат на одржлив начин, односно на начин и обем кој долгорочно нема да предизвика намалување на биодиверзитетот. Конвенцијата им нуди на донесувачите на одлуки насоки базирани врз принципот на претпазливост, според кој непостоењето на целосни научни докази не треба да биде изговор за одложување на мерките за спречување или минимизирање на заканите од намалување или губење на биолошкиот диверзитет. За зачувување на биодиверзитетот ќе биде потребно вложување на финансиски средства, но заштитата за возврат ќе ни донесе значајни придобивки како за животната средина, така и економски и социјални придобивки.

Конвенција за борба против опустинувањето во земјите

Конвенција за борба против опустинувањето во земјите што се соочуваат со сериозни суши и/или опустинување, особено во Африка, донесена на 17 јуни 1994 година во Париз, а влезена во сила на 26 декември 1996 година. Во Македонија Конвенцијата е ратификувана во 2002 година (сл. Весник на Р.М.13/02). Целта на Конвенцијата е да се спречи ширењето на пустините и да се ублажат ефектите од сушите во најпогодените подрачја кои се соочуваат со сериозни суши и опустинување, со посебен акцент на територијата на Африка. Спречувањето на опустинувањето е еден од предусловите за постигнување на одржлив развој во погодените региони, а е можен само преку меѓународна соработка. Спроведувањето на одредбите на оваа конвенција се одвива преку подготвување и имплементација на акциони програми, научна и техничка соработка помеѓу засегнатите и развиените земји, зголемување на свеста и едукација на населението како и обезбедување на финансиска помош за најпогодените подрачја.

Цели за милениумски развој на Обединетите Нации

Една од долгорочните цели за милениумскиот развој на човештвото според Обединетите Нации е обезбедувањето одржливост во животната средина. Целите за обезбедување одржливост, поставени до 2015 година, се следни:

I Цел: Вклучување на принципите на одржлив развој во политиките и програмите на државите и спречување на понатамошна загуба на ресурсите во животната средина

II Цел: Преполовување на бројот на населението кое нема одржлив пристап до вода за пиење и основни санитарии до 2015 година

III Цел: Подобрување на животните услови на најмалку 100 милиони жители на сиромашните квартали во градовите до 2020 година.

Во овој документ се разгледуваат само оценките поврзани со состојбите во животната средина. Тие ги посочуваат следните проблеми и трендови како глобално најзастапени.

Намалување на шумските фондови (deforestation)

Според последниот извештај на Обединетите Нации за целите за милениумски развој, загубата на шумите во светот продолжува, особено во оние регионите со голема биолошка разновидност, како што се Југоисточна Азија, Јужна Америка, Океанија и субсахарска Африка. Според извештајот во периодот од 1990 до 2005 година светот има загубено 3 проценти од своите шуми. Со губењето на шумите се губи целокупниот биодиверзитет, односно разновидноста на живиот свет во нив. Покрај ова, намалувањето на шумските фондови во светот придонесува за зголемување на процентот на гасови во атмосферата кои предизвикуваат зголемување на ефектот на стаклена градина и климатски промени. 18-25% од гасовите на стаклена градина во атмосферата се поврзуваат со намалување на шумскиот фонд, што губењето на шумите го прави еден од главните фактори за глобалното затоплување. За разлика од глобалните светски трендови, последните години е забележан пораст на шумските површини во Европа и делови од Северна Америка и Источна Азија, како резултат на пошумувањето, реставрацијата на деградираните површини и природното ширење на шумите. Меѓутоа, и покрај ова на глобално ниво секој ден се губи шумска површина два пати поголема од површината на Париз. Светски тренд е зголемување на плантажите на дрва, додека еко-системите на старите шуми продолжуваат да изумираат. Најголем дел од плантажите на дрва (повеќе од 75%) служат за добивање на дрво во дрвната индустрија и индустријата за хартија, додека останатиот дел се наменети за заштита, главно на почвата и водата.

Намалување на биодиверзитетот

Како резултат на губењето на биодиверзитетот на глобално ниво, меѓународната заедница поттикнува заштита на копнени подрачја и морски живеалишта. Во 2006 година вкупната површина на заштитени подрачја изнесувала 20 милиони квадратни километри, површина која е два пати поголема од територијата на Кина. Меѓутоа, и покрај големината на заштитените подрачја, бројот на видови на кои им се заканува истребување продолжува да расте, а исто така и бројот на единки во популациите на видовите се намалува. Ова е резултат како на неефективното управување со некои од заштитените подрачја, така и на непропорционалноста на заштитените подрачја (само 10% од заштитените подрачја се морски еко-системи). Ова придонесува за загрозување на резервите на риба и животот на луѓето во крајбрежните подрачја и потребна е постојана меѓународна соработка за да се одржи постоечкиот рибен фонд и да им се овозможи на видовите со намалена популација да ја зголемат својата бројност. „Невидено големи напори ќе треба да се превземат за да се зачуваат

живеалиштата и да се управува со еко-системите и видовите на одржлив начин, за стапката на загуба на видовите значително да се намали до 2010 година”².

Глобално Затоплување

Проблемите со зголеменото испуштање на гасови на стаклена градина и глобалното затоплување и понатаму го поттикнуваат развојот на новите технологии за искористување на одржливите видови енергија. Последниот извештај на Меѓувладината Комисија за климатски промени при Обединетите Нации несомнено го потврдува фактот дека климатските промени кои се случуваат на Земјата се резултат на човечките активности. Енергетскиот сектор, вклучувајќи го тука и транспортот, во тој поглед се јавува како најголем загадувач, односно емитер на гасови на стаклена градина. Бидејќи побарувачката на енергијата во светот е во постојан пораст: „- постигнат е напредок во развојот и употребата на почисти енергетски технологии. Енергијата добиена од обновливи енергетски извори, како што е хидроенергијата и био-горивата, завзема 12% од целокупната употреба на енергија. Развојот на помодерни технологии за искористување на обновливите извори на енергија, кои немаат негативно влијание врз здравјето на луѓето и животната средина, е зголемен за десет пати во последните неколку децении. Меѓутоа, овие понови технологии, вклучувајќи ги и оние кои се потпираат на ветерот, сонцето, брановите и геотермалната енергија, завземаат само 0.5% од целокупната потрошувачка на енергија.”³

Осиромашување на озонскиот слој

Глобалните напори за намалување на супстанциите кои ја осиромашуваат озонската обвивка функционираат, но и покрај тоа, оштетувањата на озонскиот слој ќе бидат сеуште присутни. Намалувањето и исфрлањето од употреба на супстанциите кои ја осиромашуваат озонската обвивка е најуспешниот пример за тоа како глобалните еколошки проблеми може да се решаваат кога нациите од целиот свет делуваат заедно и во иста насока. Според наведениот извештај на Обединетите Нации употребата на овие супстанции е намалена од 1,5 милијарди тони во 1989 година на 89 милиони тони во 2005 година. Осиромашувањето на озонската обвивка беше еден од првите воочени проблеми во и со животната средина. Создавањето на озонски дупки е причина за зголемено ултравиолетово зрачење на површината на Земјата, кое има големи негативни последици по луѓето,

² United Nations, Millennium Development Goals Report, 2007

³ ibid

приноситe и живиот свет. Концентрацијата на овие супстанции во атмосферата се намалува. Меѓутоа, поради фактот дека една од нивните главни карактеристики е долгиот животен век, нивната присутност во атмосферата ќе потрае уште многу години, а се дотогаш озонскиот слој нема да може да започне да се обновува и заканите од зголеменото ултравиолетово зрачење ќе продолжат. Насоките за решавање на овој проблем се дефинирани со Виенската Конвенција за заштита на озонската обвивка, донесена во Виена на 22 март 1985 година, од каде произлегува и Монреалскиот Протокол за супстанциите што ја оштетуваат озонската обвивка, донесена во Монреал, Канада на 16 септември 1987 година и дополнувањата на овој протокол од 1990 и 1992 година. Виенската конвенција и Монреалскиот протокол се потпишани од Собранието на Република Македонија на 10 март 1994 година.